

Tóth-Glemba Klára

A SZÓRVÁNYPOLYARSAIG IGÉNYEINEK SZAKTERÜLETEK SZERINTI FELTÁRÁSA*

I. BEVEZETÉS

A kisebbségi magyar közösségekkel, identitásjelenségekkel foglalkozó kutatók számára a közvetlen kapcsolat, élmény által szerzett tapasztalat szinte elengedhetetlen tartozék, pótolhatatlan eszköz az adott közösség helyzetképeinek feltárásához. Helyi sajátosságok, kötődések, a lokálpatriotizmus, a társasági minták, a hagyományokhoz való ragaszkodás, a lokális identitástudat többé-kevésbé az adott település közösségi szellemiségét fejezi ki. Mindezek s természetesen a terepen megtalálható más fizikai vagy szellemi jelenségekkel egybeötvén arra a kérdésre adnak feleletet, hogy a megmaradt, szórványban élő és tevékenykedő vajdasági magyar kiscsoportok fennmaradása mennyire forog közvetlenül veszélyben, milyen a jövőképe, indokolt-e az irántuk kifejtett tevékenység. A térbeli ziláltság, a demográfiai mutatók lehangelő látványa sokszor kétségbeejtő adatokkal csúfítják el, a már amúgy is elég gondba ejtő tereprajzot. És mégis. A terepen található látvány, a helyi hagyományok életben tartása, illetve életben maradásának ereje, reménykeltő érzelmekkel látja el a kutató jegyzetét s jut arra a következtetésre, hogy habár számuknál vagy arányuknál fogva kisebbségi életüket csak korlátozottan, funkcionálisan, megcsönkítva tudja megélni a vajdasági magyar szórványember, megmaradásának esélye mégis mérhetetlen erővel bír.

Az elmúlt időszakban a valamikori jugoszláviai társadalom politikai változásainak köszönhetően a vajdasági szórványpolyarság körében nagymértékű tenni akarás és tettekészség állapítható meg (különböző találkozók, szemlék megszervezése, illetve fenntartása, újak szervezése, művelődési egyesületek megalakulása, tudományos konferenciák) is mind arra mutatnak, hogy a helyi kisközösségek, családok, egyének térhez kötődő identitáselemeiben általában azok a motívumok dominálnak, amelyek nagyfokú polyarság-identitástudatra vallanak. A szórványban élő ember kétszeres kisebbségben van: kisebbségben a nemzeti hovatartozásából kifolyólag és kisebbségben a saját nemzettársaihoz viszonyítva. A szórványban élők dupla erőfeszítéssel érik el (ha egyáltalán elérik) azokat az eredményeket, amelyeket a tömbpolyarsághoz tartozók könnyűszerrel megvalósítanak. A kétszeres kisebbségben élő vajdasági magyar ember nemzeti öntudata és érzelmei nem tűntek el a megmaradáshoz szükséges értékrendszerből.

Mindez azokon a területeken jut kifejezésre, ahol nincs magyar önkormányzat, vagyis a magyar központoktól távol eső településeken: Észak-, Közép- és Dél-Bánátban, Nyugat- és Dél-Bácskában, valamint Szerémségben.

Ezek a szórványok mind sajátos problémával küzdenek.

A szakterületeket más-más oldalról kellett megvilágítani és feldolgozni, hogy a terepen megvalósíthatók legyenek. Egyedüli közös tulajdonságuk, hogy szórványnak lehet őket nevezni.

KIRE VONATKOZIK A SZÓRVÁNYPROGRAM?

A vajdasági *Szórványprogram* azokra a magyar kisebbségi csoportokra, civil szervezetekre vonatkozik, amelyek nem magyar önkormányzatok hatáskörébe tartoznak.

A szórványprogram feladata, hogy elősegítse azt a folyamatot, amely hosszú távon hozzájárulna a vajdasági falvak magyarságának megmaradásához, életszínvonaluk javításához. Megfelelő tartalmak állandósítása megkönnyítené a megélhetést és ezzel hozzájárulna egy európai társadalom kialakulásához.

A *Szórványprogram* célja a Vajdaságban élő szórványmagyarság önazonosságának társadalmi, szociális, kulturális, oktatási, gazdasági és kommunikációs fejlesztése, felzárkóztatása és támogatása.

SZAKTERÜLETEK

A *Szórványprogram* feltérképezte az eddigi hiányosságokat, szórványközpontokat jelölt ki (Újvidék, Nagybecskerek, Versec, Szaján, Zombor) és irányelveket határozott meg, amelyek lehetővé teszik az itt felmerülő problémák megoldását.

Az említett szakterületek természetesen egybefonódnak. Szinte lehetetlen pl. az óvodákról és a napközikről beszélni anélkül, hogy ne említenénk meg a diákbuszokat vagy a kulturális intézményekbe való bekapcsolódást, s ne kötődjön mindez valamilyen módon a gazdasághoz vagy az egészségügyhöz.

A szórványban élő magyarság megmaradási esélyeit alapvetően meghatározza, hogy természetes szaporulatuk 1969 óta igencsak negatív. Az 1960-as évektől felerősödött a migráció és asszimiláció. A megfélemlítés mindennapossá vált, de mintha erősödni látszott volna a nemzeti öntudat, amely az identitást erősítő kulturális elemekhez való fokozott ragaszkodásban, bizakodásban nyilvánult meg. Ennek ellenére a szórvány felé irányított figyelem, valamint az ott megfigyelhető jelenségek arra utalnak, hogy reményt keltő és bizakodó, tetterkész emberekkel találkozunk a helyszínen. Rájuk épít a *Szórványprogram*.¹

A SZÓRVÁNYPROGRAM SZAKTERÜLETEK SZERINTI FELOSZTÁSA

1. Oktatás és nevelés

1.1. Óvodák és napközik

A *fejértelepi* magyarság megmaradásának érdekében nagy szükség mutatkozik egy óvodára (12–14 gyermek részére). Az uljmai Branko Radičević Általános

Iskolához lehetne hozzáépíteni egy óvodatermet és egy tanítói lakást. Itt indulhatna be az anyanyelvápolás (oda ma is 38 gyermek jár), amelynek tiszteletdíjas vezetője lenne. A beindítási határidő 2004 szeptembere kellett volna hogy legyen.

1.2. Diákbuszok

Eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy a mikrobuszokkal sokat lehetne tenni a magyar oktatás megmentése érdekében. Javulnának a diákok és tanárok utazási körülményei. Nyilvánvalóan még több vidéki szülő íratná a gyermekét valamelyik magyar általános vagy középiskolai tagozatra, nem kerülne veszélybe a jelenlegi oktatási szint megtartása, és lehetőség nyílna a magyar osztályok számának a növelésére is.

Közép-Bánátban Nagybecskerekben és Muzslyán, valamint Szentmihályon, Magyarcsernyén, Tordán és Magyarittabén van még nyolcosztályos általános iskola. Azonban néhány félreeső bántási magyar szórványtelepülés *Módos (Jaša Tomić), Bóka, Kanak és Nezsény* közül már csak az utóbbiban van osztatlan alsós magyar tagozat. A gyerekek utaztatásával, *egy mikrobuszsal* meg lehetne menteni a nezsényi alsós magyar tagozatot, és idővel akár teljes méretű magyar általános iskolává lehetne fejleszteni. Súlyos dilemma előtt vannak a más bántási falvakban (Lukácsfalva, Erzsébetlak, Tóba, Hetény, Udvarnok) élő szülők is, ahol szintén csak alsós magyar tagozatok vannak. *Egy mikrobuszsal ezen is segíteni lehetne.* Ellenkező esetben a legtöbb gyerek szülőfalujában marad, és szerb tannyelven folytatja a tanulmányait. A Nagybecskerektől mintegy 25 km-re fekvő *Udvarnokról lehetne utaztatni a magyar diákokat Tordára (9 km)*, ahol még megvan a nyolcosztályos iskola. A Nagybecskerektől 50 km-re, közvetlenül a román határ közelében levő *Tamásfalván (Hetény)* is már csak alsós tagozatok maradtak, míg a felsősök a szomszédos Magyarittabén tanulhatnak anyanyelvükön. *Egy mikrobuszsal* ezt meg lehetne oldani, egyúttal pedig be lehetne hozni két-három gyermeket a szomszédos Párdányról, ahol még él néhány magyar család.

A Nagybecskereki Diáksegélyező Egyesület 1997 januárjában beindított mikrobusza a peremvárosi részokről szállítja a magyar óvodásokat és kisiskolásokat az egyetlen városi óvodába, illetve magyar osztályokkal rendelkező általános iskolába. Eddigi működtetése – a szülők és kisiskolások hozzá való ragaszkodásából ítélve – bebizonyította létjogosultságát. A fenntartása az utóbbi években mind költségesebbé vált.

Nemesmilitics az ottani *Németh László ME* jóvoltából 2003-ban pályázat útján a HTMH-tól diákbuszt kapott. A minibusz 8+1 férőhelyes. Elsődleges rendeltetése a környező falvakból utaztatni azokat a magyar anyanyelvű diákokat, akik anyanyelvükön szeretnék befejezni az általános iskolát, és ezt szülőfalujukban nem tehetik meg. Azzal, hogy a diákok a nemesmiliticsi általános iskolában tanulnak, biztosítják a tanulók kellő létszámát a magyar tagozaton, azáltal pedig az iskola fennmaradását, a magyar pedagógusok munkalehetőségét is.

Pillanatnyilag hat gyerek utazik Csonoplyáról. Az iskolában két váltásban folyik a tanítás, a minibusz négyszer teszi meg a Nemesmilitics–Csonoplya útvonalat. Természetesen ilyen céllal sok éven keresztül szeretnék működtetni egy diákbuszt. Biztosítani a fenntartásához szükséges eszközöket.

Szükség mutatkozik még néhány diákbuszra, amelyek a *Vajszka–Palánka, Káty–Budiszava, Lok–Titel* útvonalon közlekednének, s a magyar kisiskolásokat, illetve óvodásokat szállítanák az iskoláig-óvodáig.

A *szerémségi magyar településeken* két diákbuszsal meg lehetne oldani a magyar anyanyelven való oktatást, amelyek *Maradék–Satrinca–Dobradó, Nyékince–Herkóca–Platics* útvonalon közlekednének. *Dél-Bánátban Hertelendyfalváról Sándoregyházára kellene egy járat, s ott megnyílhatna egy magyar alsós tagozat.*

A diákbuszok (Mozaik-diákbuszoknak nevezhetnénk el őket) szükségessége több okból is indokolt:

- megoldaná az utazási gondokat a vidék magyar többségű falvaiból az iskolaközpontok felé;
- megmaradnának az anyanyelven való továbbtanulás lehetőségei;
- a diákok és tanárok utaztatása mellett biztosíthatnák a gyerekeknek a hétvégi művelődési rendezvényeken való részvételét, kirándulásokat szervezhetnének nemcsak az anyaországba, hanem szűkebb környezetünk emlékhelyeire (Kiss Ernő honvédtábornok sírja az eleméri Emléktemplomban; az aracsi Pusztatemplom, a verseci templom stb.) és természeti szépségeink (a Császár-tó, a Tisza-vidék, a verseci hegy stb.) megtekintésére/megismerésére.

1.3. Magyar tannyelvű iskolaközpontok a szórványközpontban

Iskolaközpont kialakítása *Újvidéken* – magyar tannyelvű gimnázium és szakközépiskola létrehozása 80–100 férőhelyes kollégiummal, amely egyben kollégiumi ellátást is biztosítana, a tanároknak pedig tanári lakásokat. Iskolaközpont *Nagybecskereken* és *Zomborban* megfelelő szakirányú oktatással.

1.4. Kollégiumok

A jelenlegi adataink szerint csak három kollégium működik a szórványban. Az egyik az *Emmausz fiúkollégium Muzslyán, a Nővérkollégium Nagybecskereken* és az *Apáczai diákotthon Újvidéken*. Befogadóképességük korlátozott.² Serkentőleg hatna a bennlakó diákokra, ha tanulmányi előmenetelüktől függene a kollégiumi költségek fedezése. Az állandó kiadások, a rezsi fedezését kell minél hamarabb megoldani.

1.5. Tanár- és diáktámogatás

A már meglévő kollégiumokban a tanári lakások biztosítása volna a legjobb módszer a tanárihiány megoldására. Ehhez legalkalmasabb lenne a *nagybecskereki zárda* visszaszámaztatása az egyháznak³, ahol a tanári lakások is helyet kapnának. Az ily módon kialakított tanári lakások megoldanák Közép-Bánság tanárihiányát. A másik megoldás a házvásárlás lenne a közeli településen, Muzslyán, ahol viszonylag olcsón meg lehetne oldani a tanárok elszállásolását.

A *fejértelepi* tanítói lakásban tanító- és nevelőnőt lehetne elhelyezni.

A *titeli Tiszavirág MME* keretén belül folyik az anyanyelvápolás, ahova a sajkáslaki gyerekek is eljárnak. Szükség volna egy olyan tanár állandó támogatására, aki folyamatosan tudná végezni az anyanyelvápolást. *Kátyon* alkalmazni kellene egy anyanyelvápoló tanárt, aki folytatná a valamikor beindult

anyanyelvápolást. *Bácson az Unyi Bernardin MME* keretén belül kellene működtetni az anyanyelvápoló csoportot egy anyanyelvápoló tanárral. Az *apatini* Ábrahám Pál Polgárok Egyesületén belül dolgozik a hétvégi óvoda és az anyanyelvápoló csoport. Jelenleg egy tanítónő és egy nevelőnő tartja a foglalkozásokat. Az eddigi tiszteletdíjak külföldi alapítványoktól érkeztek, de az utóbbi időben megszűntek a támogatások. Jelenleg ingyen foglalkoznak a gyerekekkel. Ezeket a személyeket jó volna állandósítani.

Csonoplya is a szórványtelepülések közé tartozik. A faluban nincs magyar nyelvű általános iskolai oktatás, a helyi közösségben nincs magyar nemzetiségű munkatárs. Csak az Arany János Művelődési Egyesület az, amely még magyar nyelven működik a faluban. Ezért van szükség a mai általános iskolás korú gyerekeknek az anyanyelvápolásra, hogyha már az ország hivatalos nyelvén tanulják az általános tudnivalókat, akkor legalább anyanyelvükön is tudjanak írni, olvasni. A faluban ketten magánháznál már több mint 10 éve működtetik az anyanyelvápolást. Ezeknek az embereknek a költségeit kell fedezni, hogy folytonosan el tudják látni feladataikat.

Maradékon, Satrincán, Dobradón, Nyékincán, Rumán, Mitrovicán és Ürögön állandósítani kellene az anyanyelvápolást, amelyre később komoly kulturális tevékenységet is lehetne építeni. Szükség volna egy-egy tanárra (lehetőleg helybelivel megoldani), aki folyamatosan tudná tanítani az anyanyelvápolást. Célszerű volna helyi erőkre támaszkodni. A helybeli anyanyelvápoló tanároknak, tanítóknak kellene biztosítani az anyanyelvápolási továbbképzési tanfolyamokat, amelyeket Újvidéken tartanak a Pedagógusok Egyesületének szervezésében.

Az anyanyelvápolók részére állandósítani kell a szemináriumokat *Újvidéken*, ahová az össz szórvány anyanyelvápolói évente legalább két alkalommal eljönének (Palánkáról, Títelről, Kátyról, Bácsról).

Megoldás: – *Egy anyanyelvápoló tanár, aki alkalomadtán hetente járná ezeket a településeket;*

– *a magyar diákok részére jó volna a gyermek- és ifjúsági lapok ingyenes szétosztása (Mézeskalács, Jó Pajtás, Képes Ifjúság).*

2. MÉDIÁK ÉS KOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZÖK

2.1. Rádió- és tévéállomások (országos, regionális)

A *nagykikindai* községben a Kikindai Rádió műsorának sugárzása a 90-es évek első felében kezdődött. Kezdetben hetente magyar műsort is sugárzott. Csütörtökönként egyórás volt a Horizont tájékoztató-politikai műsor, vasárnap pedig félórás a Róna című faluműsor. A rendszerváltást követően lényegében nem sokat bővült a műsoridő. Jelenleg naponta mondanak híreket, délelőtt 11-kor és délután 7 órakor. A Horizont terjedelme megmaradt, a Róna faluműsor ideje pedig egy órára bővült. Tény az, hogy az utóbbi egy-két évben volt lehetőség a műsoridő bővítésére, de több nehézség is felmerült. Komoly gond volt külmunkatársat találni, és annak is csak szerény tiszteletdíjat tudtak fizetni. Jelenleg a műsorokon egy ember dolgozik, s csak nagyon ritkán van külső segítség.

Komoly gondot jelent a *zenei anyag beszerzése*. Az elmúlt tizenöt év alatt egyetlenegy magyar tartalmú lemezt, szalagot és CD-t sem vásárolt a Rádió, így nem tud időszerű lenni zenei téren.

A magyar műsorok hallgatottsága kielégítő, a műsorszórás hatósugara mintegy 80 km, Romániában és Magyarországon is hallgatják.

A *torontálszécsányi* rádióban van – illetve volt – magyar nyelvű műsor. 2002. december 22-én kezdték sugározni, második nekifutásra. Hetente egy órát vasárnaponként. Jelenleg négy munkatárs dolgozik – ingyen. Egy technikus, egy zeneszerkesztő és két terepi újságíró munkatárs. A rádió biztosítja a környék (Bóka, Nezsény, Óléc, Káptalan, Kanak, Hajducsica, Ürményháza, Tóba, Kriva bara, Magyarittabé, Torda) magyar nyelvű folyamatos tájékoztatását.⁴ A *verseci rádió*nak már tizenhét évvel ezelőtt volt (hetente kétszer) magyar nyelvű műsora. Mivel a rádió részvénytársaság lett (a magyar nyelvű műsorért 500 eurót kellett volna fizetni). Ma a Rádió Patakon keresztül vasárnap 8–9 óráig van magyar nyelvű műsor. Két személy készíti a tévéműsorokat önszorgalomból, díjtalanul. Szükség van az előbbi helyzet visszaállítására, hogy hetente két alkalommal sugározzák a műsort, és két ember állandó alkalmazására.

A *pancsovai tévében* jelenleg is van magyar adás (hetente 25 perc) a Magyar percek (a Börcsök Erzsébet Vajdasági Módszertani Központ keretén belül intézik az adminisztratív munkákat), amelynek a szerkesztősége jelenleg 10 aktivistából áll. A havi kb. 600 dinárt tiszteletdíjra, útiköltségre, anyagvásárlásra fordítják. A szerkesztőség kiadásai többszörösen felülmúlják a tagok anyagi lehetőségeit. Megalakulásukkor volt ugyan külföldi segítség (magyarországi pályázatok által), de mivel az utóbbi években ez is fogyatkozóban van, a szerkesztőség anyagi gondokkal küzd. Dél-Bánát egyetlen magyar nyelvű tévés tájékoztatására igen nagy szükség van, mert sok esetben kordokumentumokat örökít meg az ottani magyarság életéből. Egy állandósított tiszteletdíj kifizetésével (amely magában foglalná a terepi munkát, a benzinköltségeket és egyéb kiadásokat) a magyar műsor minőségén is sokat javítana, hisz Dél-Bánát legdélibb csücskében ez az egyedüli magyar műsor, amely eljut a távoli kis falvakba.

A *Regionális Dunatáj Rádió* programjának célja Nyugat-Bácska magyar nyelvű lakosságának egységesített elektronikus tájékoztatása a Zombori Rádió hullámhosszán, valamint egy egységes tájékoztató, edukatív és szórakoztató műsor kialakítása a Zombori Rádió vételkörzetében (Vajdaság, Bácska és Baranya egy része a Magyar Köztársaság területén és Baranya egy része Horvátországban).

A program heti egy alkalommal kétórás időtartamban egybekapcsolná a már meglévő magyar nyelvű tájékoztatási eszközök, a Zombori Rádió, az Apatini Rádió és a Hódsági Rádió magyar adásainak információit, és felölelné a körzet magyar lakta településeinek működő tudósítók jelentéseit, sajátos körzeti krónikában biztosítva a helyi lakosság átfogó tájékoztatását. A Dunatáj Rádió regionális adásának hiányzó *előfeltételei*:

– tudósítói hálózat kiépítése Nyugat-Bácska magyar lakta településeinek (Bezdán, Őrszállás, Nemesmilitics, Csonoplya, Bácsgyulafalva, Bácskertes, Szilágyi, Gombos, Doroszló, Apatin és Szivác);

- két főállásban lévő alkalmazott, meg megfelelő műszaki személyzet;
- irodák, megfelelő műszaki berendezések és egyéb felszerelés használata (kommunikációs eszközök, fűtés, világítás, rezsiköltségek).

A *Mozaik Tv*, a szórványmagyarság egyetlen televíziója Újvidéken van. Gyenge hatósugarú és nem fedi a teljes szórványt, jelenleg is nehéz anyagi körülmények között dolgozik, és mindennapos megélhetési gondokkal küzd. A terminust és a hullámhosszt bérlik más tévéállomástól.

Kátyon a helyi rádió ajánlotta a terminusbérlést a heti egyórás magyar nyelvű műsornak. Ez az ajánlat, sajnos, drága volt.

Palánkán a Vecsera Sándor ME közreműködésével a lokális rádió sugároz hetente két és fél órás műsort. A terminust ingyen kapták. Négy ember készíti önkéntes alapon. A visszajelzések szerint nagy a hallgatottsága.

A BAP tévén keresztül minden második csütörtökön egyórás magyar műsort sugároznak.

A *Szenttamási Rádió*nak csak naponta 4 órás magyar műsora van.

Rumán és Mitrovicán rádió- és tévéállomásokat (országos, regionális) kellene nyitni. Ezzel kapcsolatban az önkormányzatokkal kellene tárgyalni.

Az utóbbi 10–15 évben a *Nagybecskereki Rádió*nak is van napi egyórás magyar nyelvű műsora. Két magyar újságíró készíti. Egy ekkora községnek 18–20 órás magyar műsora kellene hogy legyen. Bővíteni kellene új munkarövel, más jellegű műsorokkal is. Nagyobb az igény reklámokra is, de ebbe az egy órába az nem fér bele.

2.2. Magyar lapok, folyóiratok

A *nyugat-bácskai* magyarság hetilapja, a *Dunatáj* 1970-ben indult. Sajnos, a nyolc főállású alkalmazott szétszéledt, anyagi és műszaki bázisa megsemmisült. Jelenleg két újságíróval dolgozik. Öt esztendő eltelte után a helyzet nem javult.

A *Magyar Szó* sem jut el minden szórványtelepülésre – újsághordókat kellene alkalmazni, akik házhoz vinnék az újságot. A szórványtelepülésig a lapot a Mozaik-kombik szállítanák.

2.3. Internetklubok a szórványtelepüléseken

A *szajáni Ady Endre Művelődési Egyesület* meglévő épületében meg lehetne alakítani az internetklubot, amelyhez számítógépre van szükség. Az egyesületnek rendezett irodája van, így a klub megalakítása itt volna a legmegfelelőbb.

A *nagybecskereki Petőfi ME* megfelelő terep (a lokációt és egyéb feltételeket szem előtt tartva) egy internetklub kialakítására. A tervrajz a szükséges adatokkal már a ME tulajdonában van. Ebből az internetklubból lehetne azután informálni a környező településeket.

A *verseci Petőfi Sándor Művelődési Egyesület* székházában is meg lehetne alakítani az internetklubot – bevezetni a telefonvonalat –, amely egyben koordinálhatná is a dél-bánati települések munkáját, pályázati felvilágosítást adhatna a következő településeknek: Fejértelep, Ürményháza, Udvarszállás, Fehértemplom, Temesvajkóc és Nagyszered.

A *székelykevei Művelődési Otthonban* lehetséges volna beállítani 2-3 internettel felszerelt komputert, faxot és fénymásolót, amely kielégítené az itteni magyarság, különösen a magyar fiatalok szükségleteit. Erre van megfelelő helyiség.

Fejértelepen is nagy szükség mutatkozik egy internetklubra, amely az Ady Endre Művelődési Egyesület keretén belül dolgozna.

A *bezdáni Helyi Művelődési Közösség* tulajdonában levő épületet ebben az évben adaptálták. A helyrehozott épület keretén belül lehetne működtetni az internetklubot, amellyel igen szép munkát lehetne végezni a hármas határ csücskében.

Csonoplyán a Kultúregyesület keretén belül működne az internetklub, ahol a magyar fiatalok, de még az idősebb korosztály is megismerkedhetne saját anyanyelvén a számítógépek használatával.

Az *újvidéki telepi Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület* székházába és *Szenttamásra* is kellene egy internetklub, s Zombor és Maradék is igényli.

2.4. Regionális és helyi lapok kiadása és támogatása

– Kikindán megjelenik a *Kikindske novine – Kikindai Újság* c. hetilap (benne 2 magyar oldallal). A cég neve: Informativni centar Kikinda, alapítója a nagykikindai községi képviselő-testület.

A munkához hiányzik a jármű, elavult, és gyakran meghibásodik a diktafon, fényképezőgép, számítógép is. A Kikindai Újság kelendő, ami azt bizonyítja, hogy az ottani magyarság igényli az ilyen fajta tájékoztatást.

Példaértékű a *nagybecskereki Sonja Marinković Általános Iskola szentmihályi kihelyezett tagozatának* a munkája. A környék egyetlen iskolaújságát szerkesztik immár 2002 óta. A lap címe: Suli-Buli, a diákszövetkezet keretén belül az a cél, hogy tájékoztassák a közvéleményt a diákok munkájáról, eredményeiről, belátást nyerjenek egymás sikereibe, kreativitásra, önfejlesztésre nevelje a diákokat. Jelenleg 150 példányban jelenik meg (magyar, szerb, angol és német nyelvű cikkek is találhatóak benne) évente négyszer. A nyomtatási költségek fedezésére nagyon nehéz anyagi eszközöz jutni. A diákok a szövetkezeten belüli munkájuk árát fordítják a nyomtatási költségek fedezésére, amelyek másfelé terelik a kreativitást és munkakedvet. Hogy a szórvány egyetlen iskolaújságja megmaradjon, bizonyos átértékelésekre van szükség.

A közeljövőben ezt az iskolaújságot tovább szeretnék fejleszteni, hogy Közép-Bánát iskolaújsága legyen. Ide futnának be a kishírek a magyar iskolákból, itt volna a szerkesztőség (egy tanár segítségével). Igen nagy szükség lenne a kis újságírók táborokban való továbbképzésére és tapasztalatcseréjére. Ezt a bővítést kis befektetéssel meg lehetne valósítani. Ehhez állandó pénzforrás kell, hogy a nyomtatás zökkenőmentes legyen, amellyel biztosítani lehetne az újság folyamatos megjelenését.

Az iskolásokból álló szerkesztőségben való munkálkodás elősegíti a jövődő szakma megválasztását, tapasztalatot szereznek az újságírás fortélyaiából, jobban megismerik egymást a települések magyar diákjai, véleményt cserélhetnek.

3. MŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK

3.1. A meglevő művelődési egyesületek felújítása, karbantartása

Közép-Bánát területén szinte mindegyik magyar művelődési egyesület felújításra szorul.

A *nagybecskereki Petőfi Művelődési Egyesület* halaszthatatlan terve a színpad bővítése, az öltözők felépítése és a nézőtér bővítése.

A lukácsfalvi Zilahy Lajos Művelődési Egyesületben nincsenek székek, öltöző, irodahelyiség és könyvtárhelyiség. Ezek hozzáépítésével a tevékenység zökkenőmentesebb lenne.

Az erzsébetlaki Császár-tó Magyar Művelődési Egyesület 2004-ben alakult meg. Az egész épület tatarozásra szorul.

Nezsényben a Magyar Kultúrkörnek nincs épülete. Az aktivitások az iskolában és a vadászotthonban zajlanak. Egy Magyar Ház megnyitására nagy szükség van, amely maga köré tömörítene a nezsényi magyarságot.

A szentmihályi József Attila Művelődési Egyesület egészében rossz állapotban van, felújításra szorul, kívül-belül.

A verseci Petőfi Sándor Művelődési Egyesület is felújításra szorul. Cserélni kellene az ajtókat, az ablakokat, meszelni és a tetőt javítani. A vizesgócot is meg kellene építeni.

A fejtértelepi Ady Endre Művelődési Egyesület padlózatát, tetőszerkezetét kell felújítani.

A sándoregyházi Bonáz Sándor Művelődési Egyesületnek nincs székháza. A településen vannak eladó házak, átalakításukkal alkalmas székházat lehetne biztosítani. Egy ilyen ház értéke kb. 5–6 ezer euró.

A hertelendyfalvi Tamási Áron Művelődési Egyesület kistermét kellene felfalazni, és fölépíteni díszteglával. A nagyteremben a padlózat javítását kellene elvégezni.

A székelykevei Petőfi Sándor Művelődési Egyesület otthona is adaptálásra és bővítésre szorul. A helyi közösség tulajdonában van, és ebben tevékenykednének a magyar szervezetek. A bővítés és az adaptáció részletes tervrajza megtekinthető a helyi közösség tanácsában.

Keveváran a magyar művelődési egyesületnek nincs székháza, bérelt épületben dolgoznak. Az *apatini Ábrahám Pál Polgári Egyesület* jelenleg is bérelt házban működik. Mivel 1985 óta megszűnt a magyar nyelvű oktatás, itt működtetik a hétvégi óvodát és anyanyelvápolók csoportját. A felszerelést – amelyet a külföldi alapítványoktól beszerettek, jó volna állandó helyre telepíteni. Az egyesület keretén belül létezik egy könyvtár is, a könyveket az alapítványoktól kapták ajándékba.

A szondi magyarok igényt tartanak a művelődési egyesületre. Annak a megalapításához, bejegyzéséhez segítségre van szükségük.

A kúlai Népkör idén ünnepli megalakulásának 135. évfordulóját. Az épület régi, tatarozásra szorul. Jelenleg a rossz tető okozza a legnagyobb gondot, mert beázik. A javítást 30 m²-en kell elvégezni.

A nemesmiliticsi Németh László ME a tájolás szempontjából (a színészek és táncosok) nagy szerepet játszik a környéken (Telecskán, Bezdánban, Bajmokon, Doroszlón, Zomborban).

A Berta Ferenc Zsebszínházban, Zomborban működnek a Nyugat-Bácska leghetségesebb műkedvelői. Előadásait Bácskában és Bánátban mutatják be, ahol igény mutatkozik erre, emellett havonta szerveznek találkozót a szórványban élők számára, ismert alkotók fellépésével. A műsrot kiállítás és zene kíséri. A műkedvelő munka serkentése éppen ezeken a lassan nyelvüket veszítő tájakon fontos. Őrszál-

lason például húsz év után a Zsebszínház játszott először magyar nyelvű darabot. A Találkozásokot havonta száznál is többen látogatják Zomborból és a környező falvakból. A rendezvény megtalálta helyét a közönség szívében és a régió művelődési életében.

Bácsgyulafalván a falu kultúrotthona a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület, egy 1971-ben épült, teljes felújításra szoruló épület. Berendezése elavult, a pad-sorok még az építkezést megelőző idők moziterméből valók. Az öltözők berendezése nem megfelelő, a könyvtárszekrények állapota is kifogásolható. A padlózat a színházteremben kielégítő, mivel azt 2002-ben az Illyés Közalapítvány segítségével sikerült felújítaniuk, de a színpad felújításra szorulna.

Az előtér átrendezésével nemcsak kiállítások rendezésére alkalmas teret kapnának, de bérbeadásával vagy egy kávézó üzemeltetésével, üdítőitalok árusításával némi bevételhez is jutna az egyesület. Az emeleti részben kialakítható 2 vendégszoba, ez lehetővé tenné a távolabbi vendégek elszállásolását is.

A Magyar Polgári Kaszinó Zomborban alakult 1867-ben. Az épületet 1872-ben vásárolták meg Zombor városának magyar polgárai, és adományozták a magyar kulturális egyesületnek (Magyar Polgári Kaszinó) elidegenítési tilalommal. Az épület 150 éves, és évtizedek óta nem jut pénz a karbantartásra. Három éve az Illyés Közalapítványtól kapott nagyobb összeget, melyből az uvarban levő, szinte romos épületet hozták rendbe, ahol a CMH-iroda működik. Most a főépület szorul sürgős javításra.

Szenttamás – a Gion Emlékház mellett levő telken kellene a Magyar Házat felépíteni, amely a meglévő egyesületeket (Hagyományápolók Klubja, Citerabarátok Köre, Petőfi ME) fogadná be. Ennek a Magyar Háznak a tervrajza, pénzügyi terve és kivitelezési költségének összegezése folyamatban van.

Káty – két évvel ezelőtt, 2002-ben alakult meg a Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület, amely magántulajdonban levő helyiséget bérel. Szükség van egy székházra, ahol zökkenőmentesen tudnának dolgozni.

Bácson az Unyi Bernardin Magyar Művelődési Egyesületnek sincs székháza, *Palánkán pedig a Vecsera Sándor Művelődési Egyesületnek.*

Mitrovicán a Szerémség Művelődési Egyesületnek nincs székháza. Jelenleg az egyház épületében tevékenykednek.

Rumán a Hunyadi János Magyar Művelődési Egyesület az egyház épületében kapott helyet.

Maradékon igénylik egy központ kialakítását a már meglévő Magyar Művelődési Házban, amely a szerémségi magyarok és magyar szervezetek munkáját segítené.

A törökbecsei Jókai Mór Művelődési Egyesület a Testvériség-egység Ifjúsági Otthonban működik. Épülete kifogástalan, a fenntartása azonban költséges.

3.2. Magyar könyvek értékesítése (könyvbusz, boltok)

A szórványban egyedül még Újvidéken van Forum-könyvesbolt. A többi városban, településen nincs. Akad azonban egy-két magánvállalkozó, aki hajlandó a magyar nyelvű könyveket is értékesíteni. Ez azonban nem elegendő. Könyvbuszok állandó üzemeltetésére lenne szükség.

3.3. Lokális könyvtárak alapítása

A valamikori művelődési egyesületek keretén belül működő könyvtárakat felszámolták (helyszűke miatt, néhol indokolatlanul, néhol jogosan), a könyveket szétosztogatták az iskoláknak vagy valamilyen helyi kluboknak. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a falvak könyvtárainak újból szerepet kell adni a szórvány kulturális életében. Ahol ez lehetséges, vissza kell hozni a művelődési egyesületek épületeibe (egy-egy irodahelyiség átalakításával), illetve a helyi iskolába (mint Nezsényben). Lukácsfalván és Szentmihályon a meglévő művelődési egyesület bővítésével megoldódna az egyesület öltöző-, iroda- és könyvtárproblémája. A könyvtárakban egy könyvtárost lehetne alkalmazni. A *szajáni Ady Endre Művelődési Egyesület* keretén belül működő könyvtár felújításra szorul. Szükség van egy állandó személyre, aki egyben betöltené a könyvtári és a titkári munkakört is.

A *fejértlepi Ady Endre Művelődési Egyesületben* is megoldható lenne a könyvtár megalakítása. A *bezdáni Művelődési Közösség* keretén belül ki lehetne építeni a könyvtárhelyiséget, amely ellátná a lakosság és a diákok szükségletét is. Az *apatini Ábrahám Pál Polgári Egyesület* keretén belül létezik könyvtár is. A könyveket az aktivisták gyűjtötték össze, illetve az alapítványoktól kapták ajándékba. Rendszerezni kellene a könyveket, és megfelelő helyiségben tárolni.

Kátyon a leendő épületben kellene elhelyezni a könyvtárat is.

3.4. A magyar színházak vendégszereplése a szórványban

Az *Újvidéki Színháznak*, a *Tanyaszínháznak*, a *szabadkai Népszínháznak* és a *Gyermekszínháznak* is többször kellene vendégszerepelnie a szórványban, illetve a szórványtelepülésekről szervezeten óvodás korú gyermekeket és kisdíjakokat behozni Újvidékre, illetve Szabadkára.

Olyan költségtérítő programokra van szükség, amelyekkel ezek az előadások elfogadható áron kivitelezhetőek lennének, hisz nem szabad elfelejteni, hogy elszegényedett réteghez kell majd látogatni.

4. GAZDASÁG- ÉS RÉGIÓFEJLESZTÉS

Általános felvilágosító programra van szükség, hogy a vállalkozók megismerjék a különböző alapítványi pályázatokat, és éljenek annak lehetőségével: kiskisgazdátanácskozások, mezőgazdasági tanácskozások stb.

4.1. Vállalkozók képzése a szóránymagyarság körében

4.2. Faluturizmus

Székelykevéen van faluturizmussal foglalkozó vállalkozás, szaktanácsokkal kell segíteni őket.

Csonoplya a szóránymagyarság egyik települése, ahol csak a kultúregyesületben ápolják az anyanyelvet. Összefogja a helyi magyar lakosságot, mert a faluban nincs magyar nyelvű általános iskola, a helyi közösségben sincs magyar anyanyelvű dolgozó. Ezért már régóta gondolkodtak egy olyan lehetőségről, amely idevonzaná a környező vagy a távolabbi magyarságot. A Mozaik Alapítvány nyújtotta a legjobb

ötletet, mégpedig a faluturizmus fejlesztését. Tíz házat szeretnének átalakítani tájházzá, ami szálláshelyül is szolgálna, két- és négyágyas szobákkal. Az átalakításra és a berendezésre kellene a támogatás, valamint egy szervező és karbantartó fizetésére.

A bácskertesi Süllő Sporthorgász Egyesület 1946. március 2-án alakult. 1970-ben a horgászok önkéntes munkával otthont építettek. A falutól 7 kilométerre levő épület mind gyakoribb látogatását az 1989-ben kiépült aszfaltút tette lehetővé. 1990-ben bevezették az áramot, bővítették az épületet, elkészült a nyári terasz, amely több mint 100 látogatót képes befogadni. 1994-ben rendbe tették a környéket, majd 1996-ban megkezdődött a móló építése. Az utóbbi 10 év alatt a meglévő épületet nem tudták karbantartani a háborús idők és a hiperinfláció miatt.

4.3. A mezőgazdaság és a falvak

A jelenleg is működő *szentmihályi* iskolaszövetkezet fenntartása volna most a legaktuálisabb és legcélszerűbb.

Magyarittabén a kedvező talajösszetétel mellett az éghajlat is kedvez egyes gyümölcsfajták termesztésének. A kevés csapadék miatt a gyümölcs cukortartalma magasabb az átlagosnál. Különösen a meggyfáknak felel meg ez a terület, és a fák gondozása is kevés időt igényel, mert nem támadják a fákat a kórokozók.

5. SZOCIÁLIS (EGÉSZSÉGÜGYI) RENDSZER

5.1. A gyermekvállalás népszerűsítése és a lakásprobléma megoldása

A legégetőbb probléma az össz magyarságra nézve a mind kisebb natalitás, ami a szórványra jellemző. Sokáig a szülők támogatják anyagilag a fiatal házасokat, akik anyagi háttér nélkül nem vállalkoznak gyermeke nevelésre. Ez szoros kapcsolatban áll a lakásprobléma megoldásával is.

5.2. Egészségház és gyógyszerellátás

Egészségházak, fogorvosi rendelők egész napos nyitvatartása volna a legideálisabb megoldás, orvosi lakások biztosításával.

Orvosi lakásra van szükség Csonoplyán, ahol az orvos albérletben lakik.

5.3. Szociális intézmények alapítása

A szórványt is, éppúgy mint a tömbmagyarságot, az előregedés fenyegeti. Sürgősen meg kell oldani az öregek, a sérültek és a halmozottan sérült emberek intézményes elszállásolását, gondviselését és gyógyítását. (A szórványban egyedül a bókai katolikus plébánia segítségével üzemel egy öregotthon, korlátozott befogadóképességgel). Az alapítványok segítségével öregotthont, valamint sérült emberek befogadására alkalmas intézményeket kell alapítani. Az ilyen intézmények munkalehetőségei is nagyok, hisz sok szakembert tudnának alkalmazni.

6. EGYHÁZAK

6.1. Az egyházak kapcsolata a magyar intézményekkel

Magyar nyelvű papokra van szükség Kátyon, Titelen, Palánkán, Bácsón és Budiszaván. Jelenleg horvát nyelven miséznek ezekben a helységekben.

Szerémségben is római katolikus magyar papokra van szükség Palánkán, Maradékon, Satrincán, Dobrodón, Nyékincán, Rumán, Mitrovicán, Ürögön és Herkócán. Ezeken a településeken szintén horvát nyelven folyik a szentmise. Egyedül Maradékon magyar nyelvű a református istentisztelet.

7. EGYEBEK

A *Délibáb Hagyományápoló és Természetbarátok Köre* 1992-ben alakult meg. Egy épületbe tárolják a kb. 1000–1200 összegyűjtött anyagot (szövőszék, rokka, ruházat, edények, képek, falvédők, szerszámok, parasztkocsi, szánkó, fújtató stb.) Ezt az anyagot kellene egy *Tájházban* elrendezni. A Tájház olyan helyiség lenne, ahol megóvnák a múlt értékeit, rendezvényeket lehetne lebonyolítani, kiállítást, irodalmi találkozókát lehetne szervezni.

JEGYZETEK

¹ A felmérés, valamint az összefoglalás a 2004-es és 2005-ös év első felének adatait tartalmazza. Az időközben beállt változásokat nem vehettük figyelembe.

² A kollégiumi elszállásolással szorosan összefügg a tanártámogatási témakör

³ Ma az egészségügyi középiskola van ott elhelyezve

⁴ Ez a műsor időközben megszűnt

* *Megjegyzés: Részlet a szerző bővebb tanulmányából, amely a terepen begyűjtött adatok alapján készült, a szórványban élő magyarság képviselőinek bevonásával, segítségével.*